

SZEGÉNY EMBER FIÁNAK . . .

Szegény ember fiának
vas kellene nadrágnak!

Homály kéne világnak,
gyujthassa meg lámpának.

Az eső szalmazsáknak,
vihar éji óráknak!

Zárás, pincébedugás,
kéne a rögnaluvás.

Tikkadó víz. Gonosz fa
kedves szívét felhuzza!

Mocsárral elkeverjék,
földdel döngessék mellét!

Baj, kamat és puszta víz,
csüggeszék a sírban is!

Fiai szolgáljanak,
rezet, sót kapáljanak!

Unokái haljanak
leányai háljanak!

Szegény ember fiának
kötél kéne harátnak!

Amiért, hej, amiért
semmi másért, csak azért!

HÜSÉG

Vinném vidéked,
a szegénységed,
könnyü teher, mély
mellemen elfér.

Mennék a kárral,
varjúmadárral,
boruló éggel,
még ma éjjel.

Mennék tüzeddel,
a lángot tedd el,
tedd el, feledd el
tollú sziveddel.

A jéggel mennék,
árvíz is emlék,
por is sár már
gyári határnál.

Mennék a faggyal,
csappal, csillaggal,
hajnallal, dérel,
melegedj, férj el.

Vinném, maradhass,
sulyosodj, hat vas,
hat vas tűzével
dúlni ne szégyelj.

Munkáddal mennék,
élj, mint a vendég,
és mind a hat nap
teremj magadnak.

A VITALIZMUS KÉRDÉSÉHEZ

Irta: GERÖLY KÁLMÁN

Az utolsó évtizedekben a vitalizmus ismét napirendre került. Míg a múlt század vége táján az ismeretes biológusok túlnyomó többsége a mechanisztikus-materialisztikus biológia híve (*Loeb, Houssay, Haeckel, Giard*) addig ma számos neves kutató hirdeti a különböző egyetemek katedráiról a vitalista tanokat. Németországban *Hans Driesch* és *J. von Uexküll* hatása terjed; a *Bios* könyvsorozat körül csoportosuló biológusok (*Ad. Meyer, Bertalanffy, Alverdes*, stb.) nagyrészt vitalista tendenciájuk. Franciaországban — *Bergsonon* kívül — a nemrég meghalt *Ch. Richet* és *Lucien Cuenot* nevei érdemelnek ebben a vonatkozásban említést.

1. *Georges Bohn* cikke, *A megújuló vitalizmus*, mely a *Korunk* ezévi májusi számában jelent meg, szintén ennek az irányzatnak a tünete. Megjelenése nagyon jellegzetes, különösen ha meggondoljuk, hogy szerző-

je az antivitalista álláspont egyik legmarkánsabb képviselője a mai francia biológiában. A cikk keretein belül Bohn foglalkozik *Marcel Prenant* nemrég megjelent könyvével (*Biologie et marxisme*) és azzal vádolja szerzőt, hogy, művében engedményeket tett a vitalizmusnak. Ez a vélemény, — amit Bohn egy Párisban tartott előadásában is kifejtett — azt a rendkívül érdekes és fontos elvi kérdést veti fel, hogy közeledést jelent-e a vitalizmushoz a dialektikus materialista biológia, és ha igen: jogos-e e közeledést — mint Bohn teszi — visszafejlődésnek tekinteni.

2. Bohn Jacques Loebbel, Houssayval, stb. egyik főképviseelője annak a mechanisztikus irányzatnak, mely a háborúelőtti biológiára rányomja bélyegét. A „haladás mithosának“ kora ez, melyet kitűnően jellemzett Georges Friedmann a haladás válságáról szóló könyvében.¹ A korszak uralkodó ideológiája a tudományos optimizmus, a „scientisme“. A természettudományok nagy léptekkel haladnak előre s a kutatók meggyőződése, hogy ez a haladás végeredményben az emberiség összes problémáit megoldja. *Taylor* szerint a munka tudományos megszervezése idővel megszünteti a szegénységet. *Pasteur* a tudomány fejlődésétől a világbéke megszilárdulását várja. A haladás versenyében a biológia sem marad le. Hormonokat, vitaminokat izolálnak, megindul a szeroterápia s a belbetegségek laboratóriumi diagnosztikája. *Ehrlich* a „sterilisatio magna“ról álmodik, *Loeb* megvalósítja a mesterséges termékenyítést. A ragyogó kísérleti eredmények nyomán kifejlődik egy mechanista biológia, melynek alap gondolata, hogy az élet maradéktalanul visszavezethető az életet kiadó fizikó-kémiai folyamatokra. Végeredményben csak egyfajta természettörvény van: a fizikó-kémiai s a biológia törvényei is ilyenek, legfeljebb végtelenül összetett formában. „A mechanista felfogás szerint“ — írja *Bertalanffy* — „a biológiai jelenségek megmagyarázása kizárólag a fizika s kémia törvényei szerint történhet. Következésképpen végiggondolva ez a követelés oda vezet, hogy a jövőben a biológia megszűnik, mint önálló tudomány s a fizikó-kémia egyik része lesz... A mai biológia „vorwissenschaftliches Provisorium“-ként tekintendő, s a cél a fizikó-kémiába való beolvastása.“²

Nehéz tagadni e felfogás tudományos érdemeit, Loeb és társai nagy jelentőségű felfedezésekkel gazdagították az élettudományt. De nincs érzékük a dialektika iránt. Felfogásuk történetellenes. Kitűnő példa erre Houssay híres kísérletei, melyekben a francia természettudós a halak alakját kizárólag a víznyomás fizikai törvényeivel igyekszik megmagyarázni, ami nyilvánvalóan elégtelen, hiszen a vízben élő halfajták alakja különböző s e különbségek megmagyarázására szükséges az aktuális okok (víznyomás) mellé a történetileg (phylogenetikailag) ható okokat is felvenni. A mechanizmus hajlamos az *additiv* szemléleti módra s nem ismeri a totalitás dialektikus szempontját, mely szerint az „egész mindig több, mint a részek összege“. Ennek az *additiv* szemléleti módnak kifejezései a különböző „mozaik-elméletek“, mint pl. az elmélet, mely szerint „az idegrendszer egyes funkciók centrumainak a mozaikja“, vagy *Roux* teóriája, mely szerint a petesejt magva egymástól különböző részekből áll, melyek mindegyike a felnőtt organizmus egy részét adja. Egyáltalában: a mechanizmus szemléletében a mennyiségi szempont uralkodik; élő és lélettelen anyag között a különbség tisztán a komplikálódás fokában áll, vagyis tisztán mennyiségi. Ez a mennyiségi szempont mindenestre megkönnyíti a valóság tudományos elemzését, ugyanakkor azonban megfosztja a valóságot a maga tényleges sokrétűségétől. *Langevin* szavai szerint „ez a felfogás a világot azokhoz az egymásba rakható japán já-

tékbabákhoz hasonlítja, melyek egyre kisebbek, de alakjukat megtartják. A valóság — szerencsére — változatosabb és éppen ezért érdekesebb.“³

3. A vitalizmus kétségtelen érdeme, hogy a mechanizmussal szemben számos kérdésben kifejezetten dialektikus álláspontra helyezkedik. Bergsont sokat támadták dialektikus materialista oldalról, elfogulatlanabb bírálói azonban szívesen elismerik, hogy az élettani, illetve lélektani mechanizmus elleni bírálata üdítően hatott s — legalább is részben — dialektikus alapokra épült. Ugyanez a tendencia még sokkal kifejezettebben nyilvánul meg a legújabb német vitalista biológiában. A mechanizmus történetellenes szemléletével szemben ezek a vitalisták kihangsúlyozzák a történeti szempont fontosságát. *Adolf Meyer* egyik újabb könyvében⁴ egész fejezetet szentel ennek. *Driesch* „az életjelenségek történeti reakció-bázisá“ról beszél.⁵ *Bertalanffy* szerint a biológiai kutatás három főszempontja az *okozati*, a *totalis* („ganzheitliche“) és a *történeti*. A mechanizmus mennyiségi, „additív“ szempontjával a vitalizmus — rendkívül dialektikusan — a totalis felfogás („ganzheitliche Auffassung“), a totalitás szempontját szegezi szembe. Ime pár idézet a *Die Totalität des Lebendigen* című könyvből:⁶ (írta *Friedrich Alverdes*, mai német egyetemi tanár) „A szervezetben a funkciók működése totalis, mert nem az egyes szervek teljesítményeinek az összeadásából keletkeznek, hanem elvileg valami más valamit reprezentálnak, mint egy csupasz összeget.“ (I. mű 27. o.) „Az egész szervezet tulajdonságai nem magyarázhatók meg a részek tulajdonságainak az összegéből, ugyanígy fölösleges a külön magyarázat arról, hogy a részek a szervezet egészétől különleges tulajdonságokat nyernek s hogy ezeket a tulajdonságokat elveszítik, ha kiválnak az egészből.“ (36. o.)

Alverdes e fejtegetéseiben félreismerhetetlen tisztasággal jelentkezik a dialektikus szempont. Igaz, hogy pár oldallal később némi rabuliztika ezt a dialektikus szempontot a szervezett regresszió „totalis állam“ elméletének szolgálatába állítja. „A cél a totalis egyén legyen a totalis társadalomban“. Ennek ellenére leszögezhetjük azt a — dialektikus materialista oldalról eddig eléggé kevésbé méltányolt — tényt, hogy a vitalizmus — még legregresszivebb formájában is — gyakran képviseli a mechanizmussal szemben a dialektikus állásponatot. Ugyancsak a mechanizmussal szemben a vitalizmus az élő történés autonómiájának alapjára helyezkedik, ezt az autonómiát azonban idealista tartalommal tölti meg egy misztikus életelv bevezetésével. (Entelechia; Élan vital; Organische Planmässigkeit; Paraphysische Kräfte, stb.) Ez a misztikus életelv áthidalhatatlan *minőségi* válaszfalat von élő és élettelen természet között. A mechanizmus egységesítő törekvéseivel szemben *Driesch* nem habozik kijelenteni: „Két alapvető tudományt ismerünk a természetről, éppen azért abban, amit természetesnek nevezünk, egy nagy alapvető ket-tősség tapasztalható.“⁷

4. E két egymással szembenálló irányzatnak (mechanizmus-vitalizmus) a dialektikus materialista biológia mintegy a dialektikus szintézisét teszi, s a mechanizmus főleg *mennyiségi* és a vitalizmus főleg *minőségi* szempontjával szemben a dialektikus mennyiségi-minőségi szempontot juttatja érvényre. A vitalizmustól átveszi a történeti szemléletet. (a *Driesch*-féle „historische Reaktionsbasis“), a totalitás fogalmát, valamint az életjelenségek autonómiájának gondolatát, de e fogalmakat materialista tartalommal tölti meg. Így pl. az élő történés autonóm jellegét nem holmi „életprincípium“ jelenléte, hanem a mennyiségi-minőségi változás jól ismert dialektikus törvényszerűsége magyarázza meg. Az élő

anyag mennyiségi komplikálódása bizonyos ponton minőségi változást idéz elő s megjelennek az életjelenségek. Ugyanilyen mennyiségi-minőségi változás visz át magasabb fokon az organikus létből a társadalmi létbe.

5. Bizonyos, hogy mindezek értelmében a dialektikus materialista biológia tényleg „közelebb áll“ a vitalizmushoz, mint a mechanizmus. Ebben azonban visszafejlődést csak az láthat, aki, mint G. Bohn, nem áll a dialektika alapján s így nem ismeri a tagadás tagadásának fogalmát. A dialektikus materialista biológia nem tesz engedményt a vitalizmusnak, hanem — a vitalizmust és a mechanizmust magasabb fokon meghaladva — átmenti mindegyikből azt, ami benne maradandó. Viszonya a mechanizmus kb. ugyanaz, mint ami a filozófiatörténetben a dialektikus materializmus viszonya a klasszikus német idealizmushoz.

6. Egy — haladó körökben is — eléggé elterjedt nézet úgy tekinti a dialektikus materialista biológiát, mint a mechanizmusnak egy-két hegeli formulával kibővített változatát. Marcel Prenant munkásságának tudománytörténeti jelentősége éppen abban áll, hogy e felfogással szemben rámutatott a dialektikus materialista biológia autonóm biológiai doktrína jellegére. Ezt az autonómiát elsősorban a mechanizmus részéről fenyegeti veszedelem, ezért fordítja könyvében Prenant fegyvereit — G. Bohn egy előadásában fel is róttá ezt neki — elsősorban a mechanizmus ellen. Ez azonban — mint Bohn véli — nem engedékenységet jelent a vitalizmus irányában. A dialektikus materialista biológia pontosan elhatárolt, úgy a vitalizmussal, mint a mechanizmussal szemben s bár még gyermekcipőiben jár, már is kész azok örökségének átvételére.

1. Georges Friedmann: La crise du progrès. Gallimard, Paris. — 2. L. v. Bertalanffy: Theoretische Biologie. Bornhaeger, Wien 1932. — 3. Paul Langevin: La notion de corpuscules et d'atomes. Hartmann, Paris, 1934. — 4. Adolf Meyer: Ideen u. Ideale der biologischen Erkenntnis. Barth, Leipzig. 1934. — 5. Driesch: Die Maschine u. der Organismus. Barth, Leipzig. 1935. — 6. F. Alverdes: Die Totalität des Lebendigen. Barth, Leipzig. — 7. Driesch I. m. 48. old.

R A G A D O Z Ó K

Irta: HOLLÓS KORVIN LAJOS

Hogy hazajött, kinyitotta az összes ablakokat. Aztán rögtön aludni küldte az inast, nem túrt embert maga mellett: kevés volt a levegő, szűk volt a szoba, az egész villa, az egész világ. Az ajtókat kinyitotta sorban, vagy nyolcat: hintázzon, cikázzon a levegő, ez is kevés volt; a smaragd-zöld csempés fürdőszoba bazinjébe ugrott: herkulesi törzse barnán, izmosan nyújtózott a hideget buzogó zuhanyrózsáig. Ez jó volt, de még keményebb, még mozdulatszomjasabb lett tőle, nem, így nem lehet aludni. Eloltotta a lámpákat és az ablakhoz állt, a légvonat fűgén kavargott meztelen bőrén: puha apró szelek a barna, mohás sziklákon. Karjai mint a csápok nyúltak fel az ablakfélfáig, ropogott, amint felhúzódkodott. Most jó lett volna valamit vagy valakit, egy rettentő ellenállást legyőzni. Legyőzni?... összetörni, morzsolni, szétmorzsolni, eltiporni!